

Voorwoord bij de derde druk

שלום

Om het Bijbels Hebreeuws te bestuderen moet je enkele drempels nemen. De eerste drempel is dat deze taal met andere lettertekens en tevens van rechts naar links wordt geschreven. Maar dat is vaak niet de grootste barrière. Grammaticaal moet er ook een knop omgedraaid worden, omdat het Bijbels Hebreeuws qua structuur en grammatica behoorlijk afwijkt van onze westerse talen.

Als je echter de moed hebt om door te zetten – en uit ervaring is gebleken dat dat met behulp van deze cursus heel goed kan - gaat er een ongekende wereld voor je open. Ongekend, maar tegelijk een belangrijke bron voor onze cultuur. Blijken zal dat het Hebreeuws van de Bijbel, de ‘heilige taal’ zoals Joden deze taal noemen, niets van haar levende kracht heeft ingeboet.

Dat was ook de ervaring van de meeste mensen die ik tot nu toe heb ingewijd in deze taal. Dit cursusmateriaal is het resultaat van een aantal jaren lesgeven aan groepen mensen die meer wilden weten van het Bijbels Hebreeuws. Ik dank deze cursisten voor hun waardevolle aanwijzingen bij de tekst en de vormgeving.

De cursus biedt de mogelijkheid om zelfstandig en in eigen tempo het Bijbels Hebreeuws te leren. Het is een Basiscursus. Dat houdt in dat niet alles aan de orde komt, wel de belangrijkste zaken. Na afloop is de cursist in staat woordsoorten en –stammen, werkwoordsvormen en hun stamformaties te herkennen, heeft hij een basiswoordenschat van ca. 1000 tot 1500 woorden en is in staat om zelfstandig eenvoudige teksten uit de Tenach te vertalen.

In de cursus zijn ook anekdotes uit de joodse traditie (midrasjiem) opgenomen om te illustreren wat een intieme omgang met deze teksten teweeg kan brengen. Ik hoop dat dit cursusmateriaal zijn weg mag vinden naar veel mensen en dat het – behalve kennis van het bijbels Hebreeuws – ook mag bijdragen aan een dieper inzicht in de wortels van het Joodse denken.

Johan Murre

Over de auteur

Johan Murre (1944) is godsdienstleraar geweest aan wat thans de ‘Christelijke Scholengemeenschap Walcheren’ te Middelburg is. Hij schreef jarenlang dagopeningen voor het blad ‘Een Zoutkorrel voor elke dag’. Verder was hij als pastoraal medewerker verbonden aan de Hervormde gemeente van Nieuw- en St. Joosland en Ritthem (1993), de Samen-op-Weggemeente van Wolphaartsdijk (1994) en als pastor ouderenzorg aan de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland te Vlissingen (2000). Sinds 2002 houdt hij zich intensief bezig met het Bijbels Hebreeuws, waaruit deze basiscursus is ontstaan.

VERANTWOORDING

Voor de samenstelling van deze basiscursus is onder andere gebruik gemaakt van:

Benjamin Davidson, The Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon, 1970, Zondervan Publishing House, Grand Rapids.

Ludwig Koehler en Walter Baumgartner, Lexicon in Veteris Testamenti Libros, Leiden, E.J. Brill

W. Gesenius, Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament, Springer-Verlag, Berlin/Göttingen/Heidelberg,

Solomon Mandelkern, Veteris testamenti Concordantiae Hebraicae atque Chaldaicae, 1955 Graz.

Jay P. Green, Sr. The Interlinear Bible, Baker Book House, 1976 Grand Rapids, Michigan 49506.

Abraham Trommius, Nederlandse Concordantie van de Bijbel, z.j. Voorhoeve Den Haag.

S.P. Dee en prof. Dr. J. Schoneveld (red.), Concordantie op het Oude en Nieuwe Testament in de nieuwe vertaling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, z.j. Bosch & Keuning N.V., Baarn

John F.A. Sawyer, A Modern Introduction to Biblical Hebrew, 1976 Oriel Press, Stockfields.

H. Jagersma, Bijbels Hebreeuws, Basiscursus en vervolgcursus, 1991 Kok Kampen

J.P. Lettinga, Grammatica van het Bijbels Hebreeuws, 1976, Brill, Leiden (niet meer nieuw verkrijgbaar)

Heinz-Dieter Neef, Arbeitsbuch Hebräisch, 2003, Mohr Siebeck (nog verkrijgbaar)

A.J.C. Verheij, Basisgrammatica van het Bijbels Hebreeuws, 2000, Eburon, Delft (nog verkrijgbaar).

Van Dale, Groot elektronisch woordenboek van hedendaags Nederlands en Synoniemenwoordenboek, versie 1.0.

Voor de woordstudies (bijlage) is o.a. gebruik gemaakt van:

Statenvertaling

Vertaling Nederlands Bijbelgenootschap 1951

Nieuwe Bijbelvertaling 2004

Pieter Oussoren, 'De Naardense Bijbel', 2004 Skandalon

J. Dasberg, De Pentateuch met Haftaroth, 1970 NIK.

Die fünf Bücher der Weisung, verdeutsch von *Martin Buber gemeinsam mit Franz Rosenzweig*, 1976 Heidelberg Verlag Lambert Schneider.

Ludwig Koehler en Walter Baumgartner, Lexicon in Veteris Testamenti Libros, Leiden, E.J. Brill

W. Gesenius, Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament, Springer-Verlag, Berlin/Göttingen/Heidelberg,

Ernst Jenni en Claus Westermann, Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament, Chr. Kaiser Verlag München, 1984

A. Onderwijzer, Nederlandsche vertaling van den Pentateuch benevens eene Nederlandsche verklarende vertaling van Rashie's Pentateuch-Commentaar, 1895, Amsterdam.

Dr. C.J. den Heyer en dr. P. Schelling, Symbolen in de bijbel, woorden en hun betekenis, 2000 Meinema, Zoetermeer.

Dr. R. Gradwohl, Uit Joodse bronnen, 2, 1990 Boekencentrum.

W. Barnard, Bezig met Genesis, van hoofde aan, 1983 Ten Have

Der Babylonische Talmud, Ausgewählt, übersetzt und erklärt von Reinhold Mayer, 1963 Wilhem Goldmann Verlag München

Philip Birnbaum, Encyclopedia of Jewish concepts. 1979 Sanhedrin Press, New York

Dr. H.N. Ridderbos en Dr. W. van der Meer (eindred.), Handwijzer op de grondtekst van de Bijbel, 1993 Kok

J.C.M. Engelen, Genesis opnieuw, 1984 Gooi en Sticht, Hilversum

Maartje van Tijn, Wees niet wanhopig, uitleg van Genesis 1 en Psalm 1, z.j. Kok, Kampen.

Dr. G.H. Cohen Stuart, Tweestrijd, strijd tussen goed en kwaad bij Paulus en zijn tijdgenoten, 1988, Kok

Voor de weergave van de Hebreeuwse teksten heb ik gebruik gemaakt van:

BIBLIA HEBRAICA Stuttgartensia, 1984 Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart

Voor de vertaling van Bijbelteksten wordt gebruik gemaakt van mijn eigen werkvertalingen, maar vaak ook van de 'De Naardense Bijbel' van Pieter Oussoren, 2004 Skandalon, omdat deze vertaling dicht bij de grondtekst blijft.

Daar waar ik achter de Hebreeuwse woorden de uitspraak heb vermeld – vooral in de eerste hoofdstukken – heb ik vanwege het gemak geen gebruik gemaakt van de officiële fonetische notatie, maar in gangbare spelling de uitspraak nagestreefd.

Middelburg, november 2005

Johan Murre

DOEL EN OPZET VAN DE CURSUS

De cursus biedt de mogelijkheid zelfstandig en in eigen tempo het Bijbels Hebreeuws te leren. Het is een Basiscursus. Dat houdt in dat niet alles aan de orde komt, wel de belangrijkste zaken. Na afloop is de cursist in staat woordsoorten en woordstammen, werkwoordsvormen en hun stamformaties te herkennen, heeft hij een basiswoordenschat van ca. 1000 tot 1500 woorden en is in staat zelfstandig eenvoudige gedeelten uit de Tenach te vertalen.

Het Lesmateriaal bestaat uit twee leerboeken en een antwoordenboek

Deel 1 gaat over het Hebreeuwse alfabet en de woordsoorten.

Deel 2 gaat vrijwel in zijn geheel over het werkwoord. Alleen het laatste onderdeel gaat over soorten zinnen.

Elk deel bestaat uit 4 onderdelen

1. *voorwoord, doel, opzet, studietoelichting, inhoud en verantwoording.*
De bladzijden van dit onderdeel zijn genummerd met Romeinse cijfers.
2. *Grammatica van het Bijbels Hebreeuws (theorie)*
De hoofdstukken zijn verdeeld in kleine gemarkeerde blokjes, waardoor de tekst overzichtelijk wordt gepresenteerd. Binnen de tekst zijn veel overzichten, schema's en tabellen gemaakt. De stof wordt met een groot aantal voorbeelden uit de Bijbel toegelicht.
3. *Oefeningen bij de grammatica*
Dit gedeelte is opgezet als werkboek. Maar men kan ook voor de uitwerking een apart aantekenschrift of map gebruiken.
- 4a *In deel 1: een bijlage Woordstudies en grammatica van Genesis 1-2:3*
Dit gedeelte bevat de compleet uitgewerkte woord-voor-woord-vertaling met grammatica van het eerste scheppingsverhaal (Genesis 1:1 - 2:3). Hierin wordt overal in de tekst verwezen naar de hoofdstukken en paragrafen van de grammatica.
- 4b *In deel 2: een bijlage Tabellen van de werkwoorden.*
Deze worden op twee manieren gepresenteerd: op de gebruikelijke manier, waarbij van een groep werkwoorden alle voorkomende stamformaties worden gegeven. Daarnaast zijn er tabellen die een dwarsdoorsnede geven, waarin van één stamformatie alle groepen werkwoorden naast elkaar staan. Het voordeel van dit laatste is dat daardoor de verschillende werkwoordsgroepen gemakkelijker met elkaar kunnen worden vergeleken. Ook wordt daardoor zichtbaar dat de onregelmatigheid van werkwoorden niet zo onlogisch is als op het eerste gezicht lijkt. De belangrijkste afwijkingen en kenmerken van de onregelmatigheid staan boven de kolommen vermeld.

De onderdelen 2 en 3 zijn doorlopend genummerd. De beide bijlagen hebben elk een aparte bladzijdennummers en inhoudsopgave.

Om het zoeken te vergemakkelijken zijn in elk onderdeel op alle bladzijden kop- en voetteksten aangebracht.

Het antwoordenboek bevat de antwoorden van de oefeningen van beide delen

Overall staan tussen de hoofdstukken en oefeningen stukjes ‘Chochma’ die betrekking hebben op de Torah of die Joodse wijsheden als inhoud hebben.

STUDIEBELASTING

De **gemiddelde** studiebelasting bedraagt voor de gehele cursus tussen 640 en 700 uur. Een en ander is uiteraard afhankelijk van persoonlijke omstandigheden. In de volgende tabel kun je aflezen hoe lang je over de cursus doet in jouw persoonlijke situatie. Hierbij is uitgegaan van een studiejaar van **40 weken**.

Gemiddelde studiebelasting: 640-700 uur

Studietempo per week per uur	Aantal weken (bij benadering)	Duur
Minder dan 8 uur	Meer dan 80	Meer dan 2 jaar
8-10 uur	80	2 jaar
10-12 uur	64	1 jaar en 24 weken
12-15 uur	53	1 jaar en 13 weken
15-18 uur	43	1 jaar en 3 weken
18-20 uur	35	35 weken
Meer dan 20 uur	32	32 weken

STUDIEWIJZER

Het is mogelijk de hoofdstukken te bestuderen in de volgorde waarin ze voorkomen in de boeken. Toch is dat niet verstandig. Het beste kun je het volgende studiepad aanhouden:

Blok	Deel	Hoofdstuk (incl. oefeningen)	Bijlage Ki-tov	Studiebelasting in uren
1	I	1 t/m 4 Herhaling	1 t/m 13	60
2	I	5 t/m 7, 13, 14 Herhaling	14 t/m 32	60
3	I	15 t/m 18 Herhaling	33 t/m 56	60
4	II	1 t/m 4 Herhaling	57 t/m 79	60
5	II	5 t/m 8 Herhaling	80 t/m 98	80
6	I	8 t/m 12 Herhaling	99 t/m 113	60
7	I	19 t/m 22 Herhaling	114 t/m 129	60
8	II	9 t/m 13 Herhaling	130 t/m 139	100
9	II	14 t/m 18 Herhaling	-	80
10	II	19 Herhaling	-	80

STUDIEBEGELEIDING EN STUDIEVOORWAARDEN

De studiebegeleiding die bij dit cursusmateriaal wordt 'ingekocht' houdt het volgende in:

- 1) **Recht op hulp bij het te volgen studiep pad** in de vorm van een persoonlijk advies.
- 2) **Recht op het inzenden van uitgewerkte oefeningen** (per e-mail of post) en de correctie daarvan binnen redelijke termijn.
- 3) **Recht op het stellen van vragen over de grammatica** (per e-mail of post) en op het beantwoorden binnen redelijke termijn daarvan.
- 4) **Recht op deelname aan maximaal 2 studiedagen per jaar**. Via de nieuwsbrief word je geïnformeerd over de data en de inschrijvingswijze. Voor de studiedagen wordt een onkostenvergoeding gevraagd. Niet-cursisten kunnen deze dagen tegen betaling ook bijwonen.
- 5) **Recht op - indien men dan wenst - afsluiting van de studie met een toets en de ontvangst van een certificaat**. Aan dit certificaat kunnen geen bevoegdheden worden ontleend.
- 6) **Mogelijkheid tot de ontvangst van eventuele aanvullingen of verbeteringen van het materiaal**. Het cursusmateriaal zal regelmatig worden getoetst op zijn doelmatigheid, duidelijkheid en toegankelijkheid. Ook kunnen er aanvullingen verschijnen op het materiaal. Voor een kleine - nog nader vast te stellen - bijdrage kan men zich daarop abonneren.
- 7) **Recht op de ontvangst van een nieuwsbulletin** (per e-mail) dat op onregelmatige tijden minimaal 3 keer per jaar verschijnt. Postverzending kost € 10 per jaar.
- 8) **Alle voorgaande punten gelden voor maximaal 4 jaar** te rekenen vanaf de datum waarop men zich schriftelijk heeft aangemeld.
- 9) **Vanaf de datum van aanmelding (zie onder) heeft men gedurende 4 jaar recht op studiebegeleiding**.
- 10) **De studiebegeleiding wordt in principe gegeven door Johan Murre en geldt onder voorbehoud van ziekte en andere bijzondere omstandigheden**.
- 11) **De student is ervan op de hoogte dat het kopiëren en verspreiden onder derden van dit materiaal is verboden**.

AANMELDING VOOR STUDIEBEGELEIDING

De student die zich aangemeld heeft voor studiebegeleiding ontvangt een **persoonlijk** studienummer. Daaronder is hij bekend bij de uitgever en bij de docent Johan Murre.

VOORWAARDEN VOOR BEGELEIDING PER POST EN E-MAIL

a. per post:

De uitgewerkte opdrachten moeten - voorzien van het studentnummer, naam en adres - worden ingezonden aan de docent. Naam en adres krijgt de student bij aanmelding. Ze moeten voor de terugzending van de gecorrigeerde opdrachten vergezeld gaan van een **voldoende gefrankeerde retour envelop**, voorzien van naam en adres van de student. **Portstukken worden geweigerd**. De correctie zal - behoudens onvoorziene omstandigheden - in principe plaatsvinden binnen een termijn van 14 dagen.

b. Voorwaarden voor begeleiding per e-mail:

De minimum vereiste voor deze mogelijkheid is **Windows XP**. De uitgewerkte opdrachten moeten worden opgenomen in een **Worddocument** en als bijlage bij de e-mail worden gestuurd aan bchebreeuws@zeelandnet.nl

De Hebreeuwse lettertekens kan men vinden in de optie INVOEGEN - SYMBOOL, tab SYMBOLEN - Kies lettertype: (Tekst in complete schriftypen) - Zoek rechts onder 'Deelverzameling': Hebreeuws - Basis.

Dubbelklik op de Hebreeuwse letters en tekens om ze in het document te krijgen. Bij het klikken schakelt de computer automatisch over op het schrijven van rechts naar links. Ook de tekens worden op en onder de letters gezet, m.u.v. de cholem (o). Bij het aanklikken daarvan krijgt men steeds een spatie. Dat is niet te voorkomen. Om weer in het document terug te komen zet je de cursor erin en geeft een dubbelklik. Vanwege de leesbaarheid kan men het beste de Hebreeuwse lettertekens iets groter weergeven dan de 'gewone' lettertekens. Als je bijvoorbeeld schrijft in Times New Roman punt 12, schrijf dan de Hebreeuwse letters in punt 16.

De correctie zal - behoudens onvoorziene omstandigheden - in principe plaatsvinden binnen een termijn van 14 dagen.

Je kunt ook gebruik maken van het programma BibleWorks 4.0. Dan heb je geen problemen met de cholem (o).

BOEKEN

Naast het cursusmateriaal zijn een Hebreeuwse Bijbel en een woordenboek onontbeerlijk.

1. Een Hebreeuwse Bijbel.

Aanbevolen wordt de BIBLIA HEBRAICA Stuttgartensia. Er is een speciale studieuitgave, die ca. € 21 kost. Een grotere uitgave kost ca. € 50.
ISBN 3 438 052180

2. Woordenboek

Voor degene die zich niet voorbereiden op een theologische studie is het volgende woordenboek toereikend:

Bijbels Hebreeuws Nederlands Woordenboek (Geen modern Hebreeuws!). Volstaan kan worden met de uitgave van E. Italie. Kosten ca. € 22.
ISBN 90 802325-1-3, of

Woordenboek van het Bijbels Hebreeuws van Peter D.H. Broers, De Haan Boeken, Nieuw-Lekkerland, ISBN 978-90-802325-2-5, ca € 40.

Zij die zich wel voorbereiden op een theologische studie kunnen het beste één van de volgende woordenboeken aanschaffen:

Lexicon in Veteris Testamenti Libros, Ludwig Koehler en Walter Baumgartner, Leiden, E.J. Brill, ISBN 9004 035222,

óf

Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament, W. Gesenius, Springer-Verlag, Berlin/Göttingen/Heidelberg.

Een tsaddiek (rechtvaardige) zei: Er staat toch in de Midrasj: Kennis hebt gij verworven? Wat ontbreekt u dan nog? Zei de rabbi van Kobrin: Zo is het naar waarheid. Als je kennis hebt verworven, weet je pas wat je ontbreekt.

INHOUD van deel 1

		Voorwoord bij de tweede druk	I
		Verantwoording	II
		Doel en opzet van de cursus	IV
		Studiebelasting	V
		Studiewijzer	VI
		Studiebegeleiding en studievoorwaarden	VII
		Aanmelding voor studiebegeleiding	VIII
		Voorwaarden voor begeleiding per post en e-mail	VIII
		Boeken	IX
		INHOUD van deel 1	XI
		Verantwoording van תּוֹרַת מִצְוֹת –teksten	XV
1		HET HEBREEUWS (1)	1-6
	1.1	Het Hebreeuws	1
	1.2	Kenmerken van het Hebreeuws	2
	1.3	Overzicht van het Hebreeuwse alfabet	3
	1.4	Opmerkingen bij het overzicht van het Hebreeuwse alfabet	4
		1.4.1 Slotletters	4
		1.4.2 Gemakkelijk verwisselbare letters	4
		1.4.3 Keelletters of laryngalen	4
		1.4.4 Getalswaarde van de letters	4
	1.5	De uitspraak van de medeklinkers	5
		1.5.1 BeGaDKeFaT letters	5
		1.5.2 Hee-mappiek	5
		1.5.3 De halfvocalen ם en ך	5
		1.5.4 Letters die (bijna) hetzelfde worden uitgesproken	6
	1.6	Het schrijven	6
	1.7	Het schrijven en uitspreken van de Naam van God	6
		OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 1	113
2		HET HEBREEUWS (2)	9-14
	2.1	Overzicht van de klinkertekens	9
	2.2	Toelichting bij de klinkertekens	10
		2.2.1 De plaats van de klinkertekens	10
		2.2.2 Patach furtivum	10
		2.2.3 Sjewa mobile en sjewa quiescens	10
		2.2.4 Kamets en kamets chatoef	12
	2.3	Voorbeelden	13
		OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 2	117
3		HET HEBREEUWS (3)	15-20
	3.1	Dageesj lene en dageesj forte	15
	3.2	Leesmoeders	16
	3.3	Homogeniteit en heterogeniteit	17
	3.4	Lettergrepen	18
	3.5	Klemtoon	19

	3.6		Korte en lange vocalen	20
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 3	121
4			HET HEBREEUWS (4)	21-24
	4.1		Algemeen	21
	4.2		Accenttekens	21
	4.3		Andere tekens	22
	4.4		Circellus	23
	4.5		Andere verwijzingen in de tekst	23
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 4	125
5			HET PERSOONLIJKE EN HET BEZITTELIJKE VOORNAAMWOORD	25-28
	5.1		Algemeen	25
	5.2		Het zelfstandige persoonlijke voornaamwoord	25
	5.3		Het persoonlijke voornaamwoord als suffix	26
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 5	127
6			HET ZELFSTANDIGE NAAMWOORD (1)	29-34
	6.1		Het geslacht	29
	6.2		Status	31
		6.2.1	Status absolutus en status constructus (tweede naamval)	31
		6.2.2	Determinatie en indeterminatie	32
		6.2.3	Dativus (derde naamval)	32
		6.2.4	Accusativus (vierde naamval)	33
			6.2.4.1 nota accusativus	33
			6.2.4.2 accusativus loci	33
	6.3		Het getal	33
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 6	129
7			HET ZELFSTANDIGE NAAMWOORD (2)	35-38
	7.1		Suffixen aan het naamwoord	35
	7.2		Klasse: Het onveranderlijke zelfstandige naamwoord	35
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 7	133
8			HET ZELFSTANDIGE NAAMWOORD (3)	39-42
	8.1		Andere klassen van (zelfstandige) naamwoorden	39
	8.2		Klasse: Naamwoorden met een veranderlijke kamets in de voorlaatste lettergreep	39
	8.3		Naamwoorden met een veranderlijke vocaal in de laatste lettergreep	41
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 8	137
9			HET ZELFSTANDIGE NAAMWOORD (4)	43-46
	9.1		Naamwoorden met twee veranderlijke vocalen	43
	9.2		Naamwoorden met een verdubbelde eindconsonant	45
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 9	145
10			HET ZELFSTANDIGE NAAMWOORD (5)	47-52
	10.1		‘Gewone’ segolata	47
		10.1.1	Algemeen	47
		10.1.2	Bijzonderheden ‘gewone’ segolata	48
	10.2		De zwakke segolata	49
		10.2.1	Algemeen	49
		10.2.2	Segolata media waw	50
		10.2.3	Segolata mediae jod	50

		10.2.4	Segolata tertiae jod	51
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 10	151
11			HET ZELFSTANDIGE NAAMWOORD (6)	53-56
	11.1		De nomina die als uitgang segol-hee (הֶ) hebben	53
	11.2		De vrouwelijke nomina met als uitgang chireq-taw (הִ) en sureq-taw (הֵ)	54
	11.3		De vrouwelijke nomina die als uitgang kamtes-hee (הִי) hebben	55
		11.3.1	Vrouwelijke nomina met onveranderlijke vocalen	55
		11.3.2	Vrouwelijke nomina met één of twee veranderlijke vocalen	55
		11.3.3	Vrouwelijke nomina die op הִ eindigen en afstammen van segolata	55
	11.4		Vrouwelijke nomina die eindigen op הִ	56
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 11	159
12			HET ZELFSTANDIGE NAAMWOORD (7)	57-60
	12.1		Gentilicia	57
	12.2		Onregelmatige naamwoorden	57
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 12	167
13			HET BIJVOEGLIJK NAAMWOORD (1)	61-64
	13.1		Wat is een bijvoeglijk naamwoord?	61
	13.2		De verbuiging	61
		13.2.1	De verbuiging	61
		13.2.2	Bijzonderheden	62
	13.3		Attributief gebruik	63
	13.4		Predicatief gebruik	64
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 13	173
14			DE TRAPPEN VAN VERGELIJKING	65-66
	14.1		Algemeen	65
	14.2		Comparatief of vergelijkende of vergrotende trap	65
	14.3		Superlatief of overtreffende trap	66
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 14	177
15			DE VOORNAAMWOORDEN (1)	67-72
	15.1		Het aanwijzende voornaamwoord	67
		15.1.1	Overzicht van de aanwijzende voornaamwoorden	67
		15.1.2	Gebruik van het aanwijzende voornaamwoord	67
			15.1.2.1 Zelfstandig	67
			15.1.2.2 Attributief	67
		15.1.3	Voorbeelden van het aanwijzende voornaamwoord	68
	15.2		Het vragende voornaamwoord en andere vraagwoorden	69
		15.2.1	Het vraagpartikel	69
		15.2.2	Het vraagwoord	70
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 15	181
16			DE OVERIGE VOORNAAMWOORDEN (2)	73-76
	16.1		Het betrekkelijke voornaamwoord	73
	16.2		Het wederkerend en wederkerig voornaamwoord	73
		16.2.1	Het wederkerend voornaamwoord	73
		16.2.2	Het wederkerig voornaamwoord	74
	16.3		Het onbepaalde voornaamwoord en onbepaalde uitdrukkingen	75
			OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 16	187

17		HET LIDWOORD	77-78
	17.1	Het lidwoord	77
	17.2	Verandering van vocalisatie	77
		OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 17	193
18		HET TELWOORD	79-84
	18.1	Het begrip ‘telwoord’	79
	18.2	De bepaalde hoofdtelwoorden	79
	18.2.1	Status	79
	18.2.2	De bepaalde hoofdtelwoorden 1 en 2	80
	18.2.3	De bepaalde hoofdtelwoorden 3-10	80
	18.2.4	De bepaalde hoofdtelwoorden 11-19	81
	18.2.5	De getallen vanaf 20	82
	18.3	De bepaalde rangtelwoorden	82
	18.4	Bijzondere vormen	83
	18.5	Geheugensteun bij de herkenning van de telwoorden	83
		OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 18	197
19		HET VOORZETSEL (1)	85-88
	19.1	Algemeen	85
	19.1.1	Voorzetsels die nooit zelfstandig voorkomen	85
	19.1.2	Overzicht van betekenissen van het voorzetsel ך	86
	19.1.3	Overzicht van betekenissen van het voorzetsel ם	87
	19.1.4	Overzicht van betekenissen van het voorzetsel ן	87
	19.2	De verbuiging van de voorzetsels ך, ם en ן	88
		OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 19	201
20		HET VOORZETSEL (2)	89-96
	20.1	Voorzetsels die zowel zelfstandig als onzelfstandig voorkomen	89
	20.1.1	Het voorzetsel ך	89
	20.1.2	Overzicht van betekenissen van het voorzetsel ך	90
	20.1.3	Verbuiging van het voorzetsel ך	91
	20.2	Verbuiging van een aantal veel voorkomende voorzetsels	91
	20.3	Enkele veel voorkomende voorzetsels	93
	20.4	Samengestelde voorzetsels	94
		OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 20	207
21		HET VOEGWOORD	97-102
		Algemeen	97
	21.1	Nevenschikkende voegwoorden	97
	21.2	Onderschikkende voegwoorden	98
	21.3	Samengestelde voegwoorden	100
		OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 21	211
22		BIJWOORDEN	103-110
		Algemeen	103
	22.1	Schema ‘gewone’ bijwoorden	103
	22.2	Bijwoorden van bevestiging	104
	22.3	Bijwoorden van ontkenning	105
	22.4	Bijwoorden afgeleid van zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden, werkwoorden, eventueel met aangekoppelde voorzetsels	107
	22.5	Bijwoorden die met suffixen kunnen worden verbonden	109
		OEFENINGEN BIJ HOOFDSTUK 22	215

Verantwoording van תְּפִלָּה -teksten

Blz. Afkomstig van/uit:

- XVI Martin Buber, Chassidische vertellingen, 1967 Servire
7 Arthur Green, En *dit* zijn de woorden, 2001 Ten Have
14 Tenachon
24 A.J. Heschel, In het licht van zijn aangezicht, de betekenis van het gebed in de joodse gedachtenwereld, Erven Bijleveld, Utrecht.
28 Pirké Awot, III:3, citaat uit ‘Gebeden - Tefilla voor het gehele jaar’, Vert. J. Dasberg, NIK.
37 Tenachon
52 Tenachon
60 R.Boon, Laat ons de woorden wagen - Prof. Dr. Van der Leeuw-
stichting, mededelingen aflevering 52
72 Tenachon
84 A. Hochwald (red.), Vraag het de rabbi, 2000 Boekencentrum
95 A. Hochwald (red.), Vraag het de rabbi, 2000 Boekencentrum
102 Tenachon
110 Tenachon
115 Tenachon, uitg. B. Folkertsma Stichting voor Talmudica
124 Tenachon
132 Idem, III:22
136 Tenachon
143 Tenachon
149 B. Heyl, Een toelichting op de sjabbatochtendienst in de synagoge,
2003 Damon
166 Tenachon
171 Elie Wiesel, Hoop, wanhoop en herinnering, Gooi & Sticht, 1986
175 Tenachon
179 Max Arab, Andere gedachten, 1995 Kok
186 A. Hochwald (red.), Vraag het de rabbi, 2000 Boekencentrum
192 A. Hochwald (red.), Vraag het de rabbi, 2000 Boekencentrum
195 Tenachon
200 Tenachon
205 Tenachon
Ki- Een wegwijzer naar Vreugde uit joodse overlevering, 1988 East-West
tov 2 Publication, Den Haag

לְשׁוֹן אֶחָד

Taal en talen

Men vroeg aan rabbi Pinchas: ‘Hoe moet dat worden opgevat, dat de mensen voor de torenbouw één enkele taal hadden en dat toen, toen God hun spraak verwarde, iedere mensengroep zijn taal kreeg? Hoe was het nu mogelijk dat ieder volk plotseling in plaats van de gemeenschappelijke taal een aparte taal bezat en zich daarvan bediende om zich uit te drukken?’

Rabbi Pinchas legde uit: ‘Voor de torenbouw hadden alle volkeren de heilige taal gemeenschappelijk, maar behalve die had ieder volk zijn eigen taal. Daarom staat er: ‘Alle landen der aarde hadden één taal’, de heilige taal namelijk, en ‘enige spraken’ (vert.: ‘en waren van één sprake’) dat zijn de daaraan toegevoegde aparte volkstalen. Daarin maakte ieder volk zich onder elkaar verstaanbaar; in de eerste onderhielden de volkeren zich met elkander. Toen Hij strafte, ontnam God hun de heilige taal.’